

Oriental Journal of Education

METHODS OF DEVELOPING CHILDREN'S THINKING AND FRIENDLY RELATIONSHIPS THROUGH PLAY ACTIVITIES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Aziza Nematovna Buriyeva

Deputy Director of Preschool Educational Institution No. 599, Sergeli District

Independent Researcher at Tashkent International University of Chemistry

Email: boriyevaaziza654@gmail.com

Tashkent, Uzbekistan

Sevinch Muminova

Master's Student at Tashkent International University of Chemistry

Email: rasulovasevinch608@gmail.com

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: preschool education, play activity, thinking, friendly relations, creativity, social skills, pedagogical methods.

Received: 23.12.25

Accepted: 24.12.25

Published: 25.12.25

Abstract: The article explores methods for developing children's thinking and friendly relationships in preschool educational institutions through play activities. It analyzes the pedagogical significance of play, various types of games, and the methodology for fostering creative thinking, problem-solving skills, and social competencies in children. The role of educators in enhancing pupils' social communication and cooperation skills is also examined.

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA O'YIN FAOLIYATI ORQALI BOLALARNING TAFAKKURI VA DO'STONA MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Aziza Nematovna Buriyeva

Toshkent shahar, Sergeli tumani 599-DMTT direktor o'rinbosari

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi

Email: boriyevaaziza654@gmail.com

Toshkent, O'zbekiston

Sevinch Mo'minova

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti magistri

Email: rasulovasevinch608@gmail.com

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, o'yin faoliyati, tafakkur, do'stona munosabatlar, kreativlik, ijtimoiy ko'nikmalar, pedagogik metodlar.

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yin faoliyati orqali bolalarning tafakkuri va do'stona munosabatlarini rivojlantirish usullari yoritilgan. O'yinning pedagogik ahamiyati, turli o'yin turlari va ular orqali bolalarda kreativ fikrlash, muammolarni hal qilish ko'nikmalari va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish metodikasi tahlil qilinadi. Shuningdek, bolalarda ijtimoiy muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishdagi pedagoglarning roli ham ko'rib chiqilgan.

МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ МЫШЛЕНИЯ ДЕТЕЙ И ДРУЖЕСКИХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ ПОСРЕДСТВОМ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ

Азиза Нематовна Буриева

Заместитель директора дошкольной образовательной организации № 599

Сергелийский район, город Ташкент

Самостоятельный соискатель Ташкентского международного химического университета

Email: boriyevaaziza654@gmail.com

Ташкент, Узбекистан

Севинч Муминова

Магистрант Ташкентского международного химического университета

Email: rasulovasevinch608@gmail.com

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: дошкольное образование, игровая деятельность, мышление, дружеские отношения, креативность, социальные навыки, педагогические методы.		Аннотация: В статье раскрыты методы развития мышления и дружеских отношений детей в дошкольных образовательных учреждениях через игровую деятельность. Анализируется педагогическое значение игры, виды игр и методика формирования у детей креативного мышления, навыков решения проблем и социальных умений. Также рассматривается роль педагогов в развитии у воспитанников навыков социального общения и сотрудничества.
---	--	---

Kirish. Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi ularning hayotiy ko'nikmalari, tafakkuri va ijtimoiy munosabatlari bilan bevosita bog'liq. Shu bois, pedagoglar bolalarning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va do'stona munosabatlarni shakllantirishda o'yin faoliyatidan keng foydalanadilar. O'yin — bu bolalarning ijodiy va ijtimoiy rivojlanishini rag'batlantiruvchi eng tabiiy vosita hisoblanadi.

Pedagog olimlar F. Frobel, L. Vygotskiy va J. Piagetning fikricha, o'yin bolalarning tafakkurini, muloqot ko'nikmalarini va jamiyat bilan integratsiyasini rivojlantirishda eng samarali vosita hisoblanadi.

Asosiy qism. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'limiy o'yinlar va ularning ahamiyati. Ta'limiy o'yinlar ta'limiy o'yin sifatida bolalarning yosh xususiyatlariga mos keladigan o'yinlar sirasiga kiradi. Didaktik o'yinlarning muhim belgisi undagi qoidalarining mavjudligidir. O'yinda o'yin maqsadi, o'yin qoidalari, o'yin harakatlari o'rtasida uzviy aloqa mavjud. O'yin maqsadi o'yin harakatlarining tabiatini belgilaydi. O'yin qoidasi esa, o'yin harakatlarini, vazifasini hal etishga va o'yindagi harakatlarni amalga oshirishga yordam beradi. Ta'limiy o'yinlar orqali bolalarga yangi bilimlar, tushunchalar berib boriladi. Bu o'yinlarda bolaning har tomonlama rivojlanishi, bilim jarayoni, sensor madaniyati, nutq faoliyati, aqliy qobiliyatlari takomillashadi. O'yin qoidasiga rioyaqilish, unga amal qilish o'yin mazmunini boyitadi. Ta'limiy o'yinlarda tabiiy narsa va buyumlardan keng foydalaniladi. Bolaning kun tartibida ta'limiy o'yin uchun vaqt va joy ajratilishi kerak. Bunday o'yinlar faoliyat jarayonida va o'yindan tashqari vaqtlarda guruh yoki yakka-yakka o'tkaziladi. Bunda o'yin mazmuni va natijasi puxta aniqlanadi. Bolalarda do'stona munosabatni yaxshilash uchun aynan maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarida ta'limiy o'yinlarning ahamiyati katta. Ta'limiy o'yinlarda quyidagi qoidalarga amal qilinishi kerak:

1. Navbatma-navbat ta'sir etish.
2. So'ralganda javob berish.
3. O'rtoqlari fikrini eshita olish.
4. O'yin jarayonida boshqalarga xalaqit bermaslik.
5. O'yin qoidasini bajarish.
6. O'z xatosini tan olish.

Ta'limiy o'yinlarda bolalarning yosh, individual xususiyatlarini hisobga olish lozim. O'yinda o'yin tempi va ritmi katta rol o'ynaydi, juda sekin va bir tekisdagi temp bolani ko'p kuttiradi, juda tez temp esa bolalarni hayajonga soladi, turli bahs-munozaralarga olib keladi. Kattalar tomonidan o'yin ishtirokchilarini to'g'ri baholash muhim ahamiyatga ega. Ta'limiy o'yinlarning quyidagi turlari mavjud:

- a) buyum va o'yinchoqlar bilan o'ynaladigan;
- b) stol-bosma;
- d) og'zaki so'z o'yinlar.

Buyum va o'yinchoqlar bilan o'ynaladigan o'yinlar bolaning ilk yoshidan boshlab, to maktab yoshiga yetgunga qadar o'ynaladigan o'yin turi hisoblanadi. Bunda bolalarning tasavvurlari, diqqatlari o'yin asosini tashkil etadi. Ularda tevarak-atrofdagi narsa va buyumlar, ularning sifati, foydali tomonlari to'g'risida umumiy tushuncha hosil bo'ladi. O'yinda o'ynaladigan har bir buyum yoki

o'yinchoq o'zining tashqi ko'rinishiga ega bo'lishi, narsaning asosiy belgisini ajrata bilish imkonini berishi lozim. Bunday o'yinlar bolalarning narsalarning shakli, hajmi, belgisi, sifati haqidagi bilimlarini kengaytiradi. Stol-bosma o'yinlar bolalarning tevarak-atrof haqidagi tasavvurlarini aniqlash, bir tizimga solish, tafakkurini (tahlil qilish, sintez, umumlashtirish,) tavsiflash o'stirish imkonini beruvchi o'yin usulidir. Bu o'yin turiga loto, juft rasmlar, domino va labirint kiradi. Ta'lim texnologiyasi tushunchasi ta'lim maqsadiga erishish quroli, ya'ni oldindan loyihalashtirilgan ta'lim jarayonini yaxlit tizim asosida bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etish va shu maqsadga erishishning metod, usul va vositalari tizimini, ta'lim jarayonini boshqarishni ifodalaydi. Pedagogik texnologiyaning markaziy muammosi bola shaxsini rivojlantirish orqali ta'lim maqsadiga erishishni ta'minlashdan iborat. Pedagogik texnologiyaning tamoyillari quyidagilardir: kafolatlangan yakuniy natija, ta'limning samaradorligi, qaytuvchan aloqaning mavjudligi, ta'lim maqsadining aniq shakllanganligi. O'yin texnologiyasi ham o'yin metodidan o'zining aniq maqsadi, amalga oshirish kerak bo'lgan jarayonlarning mantiqiy ketma-ketligi va o'zaro bog'liqligi, oldindan belgilangan natijalarga erishish kafolati bilan farq qiladi. L.S. Vigodskiy o'yinni bolaning ichki ijtimoiy dunyosi, ijtimoiy buyurtmalarni o'zlashtirish vositasi sifatida ta'riflaydi. Har qanday o'yin muayyan vazifalarni bajaradi:

- maftunkorlik;
- kommunikativlik;
- o'z imkoniyatlarini amalga oshirish;
- tashxis;
- o'yin ishtirokchilari o'rtasidagi muloqot;
- ijtimoiylashuvlik.

Ma'lumki, o'yinlar quyidagi to'rt asosiy xususiyatga ega:

-erkin rivojlantiruvchi faoliyat, ya'ni bola o'yinni o'zi tanlaydi, unda faol ishtirok etadi. Bunda birinchi navbatda yakuniy natija emas, balki o'yin jarayoni muhim ahamiyatga ega;

-ijodiy xarakter, ya'ni o'yin jarayonida bolalar uchun ijod qilishga katta imkoniyatlar mavjud;

-emotsional ta'sir —bola o'yinda markaziy o'rin egallashni xohlaydi, g'olib bo'lishga intiladi, bu bolaning faolligini oshirishga yordam beradi;

-asosiy va qo'shimcha qoidalar o'yin mazmuni, uning mantiqiy ketma-ketligini belgilaydi.

O'yin tuzilishiga-maqsad, rejalashtirish, maqsadga erishish, natijalarni tahlil qilish kabi komponentlar kiradi. O'yinning eng asosiy xususiyati uning ijodiyligidadir. U o'zaro kurash, musobaqalashish, raqobat shaklida namoyon bo'ladi. Ilmiy tadqiqod ishlari natijasi shuni ko'rsatadiki, nazariy jihatdan o'yinga faoliyat, jarayon va o'qitish metodi sifatida qarash mumkin. O'yin faoliyat

sifatida maqsadni belgilab olish, rejalashtirish va amalga oshirish, natijalarni tahlil qilishni qamrab oladi va bunda shaxs subyekt sifatida o'z imkoniyatlarini to'la amalga oshiradi. O'yinli faoliyatni motivatsiyalash o'yin xarakterining musobaqalashish shartlari, shaxsning o'zini namoyon qila olishi, o'z imkoniyatlarini amalga oshirish ehtiyojlarini qondirishdan kelib chiqadi.

Jarayon sifatida o'yin tuzilmasi quyidagilarni qamrab oladi:

- o'ynash uchun olingan rollar;
- bu rollarni ijro etish vositasi bo'lgan o'yin harakatlari;
- haqiqiy narsalarni shartlilarga almashtirish;
- o'yinda ishtirok etuvchilarning real o'zaro munosabatlari;
- o'yinda shartli ravishda yaratilgan syujet (mazmun).

Har qanday texnologiyada, jumladan, o'yin texnologiyalarida ham, o'quv maqsadi aniq belgilanishi zarur. Bu texnologiyaning asosiy negizidir. Maqsad to'g'ri qo'yilishi uchun tarbiyachi bolaga nimani o'rgatmoqchi bo'lganligini bilishi kerak. Bitta mashg'ulotda bitta maqsad qo'yilishi maqsadga muvofiq. Masalan, bolalarni 3 raqami bilan tanishtirish yoki yil fasllari haqida tushuncha berish va h.k. O'yin texnologiyalari (ayniqsa, bog'cha bolalari uchun) rivojlantiruvchi maqsadlarni (bolaning idrok, xotira, diqqat, tafakkurini rivojlantirish) amalga oshirishi ham mumkin. Bunda o'yin jarayonida yakuniy natija muhimroq bo'ladi. Pedagogik ijrochilik o'yinlarini bola uch yoshdan boshlab o'zlashtira boshlaydi.

1. O'yin faoliyatining pedagogik ahamiyati

O'yin — bolalarning tafakkuri, kreativligi va fantaziyasini rivojlantiradi. Ijtimoiy muloqot va hamkorlikni mustahkamlaydi. Muammoni hal qilish, qaror qabul qilish va muloqot ko'nikmalarini shakllantiradi. Emotsional rivojlanishni rag'batlantiradi va bolalarda do'stona munosabatlarni mustahkamlaydi.

2. O'yin turlari va ularning pedagogik qo'llanilishi

a) Rol o'yinlari

Bolalar turli kasblar, oilaviy vaziyatlar yoki ijtimoiy rollarni o'zlashtiradilar.

Misol: "Doktor va bemor", "Oila a'zolari" o'yinlari orqali hamkorlik va do'stona munosabatlar shakllanadi.

b) Qurilish va konstruksiya o'yinlar

Tafakkur va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Bolalar muammolarni yechish va jamoada ishlash ko'nikmalarini egallaydi.

c) Stol o'yinlari va logik o'yinlar

Masalan: domino, shaxmat, jumboqlar orqali mantiqiy tafakkur, strategik fikrlash va sabr-toqat rivojlantiriladi.

d) Harakatli va sport o'yinlari

Jamoaviy o'yinlar: "Tog'ga chiqish", "Topni olib kelish". Hamkorlik, me'yoriyat va bir-birini tushunish ko'nikmalari shakllanadi.

e) Kreativ va tasviriy o'yinlar

Rangli qog'ozlar, loy, lego va boshqa materiallar bilan ijodiy ishlash. Bolalarda muammolarni hal qilish va innovatsion fikrlash rivojlanadi.

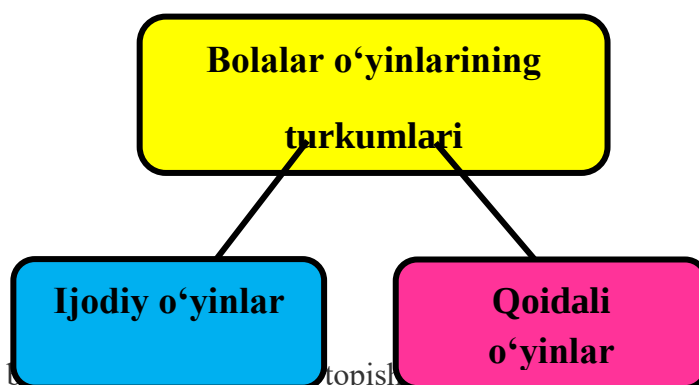
3. Pedagogning roli

O'yin jarayonini boshqaradi, yo'naltiradi va motivatsiya qiladi. Bolalar orasida ijobiy muloqot va do'stona munosabatlarni rag'batlantiradi. Konflikt vaziyatlarida vositachilik qiladi va muloqot madaniyatini shakllantiradi. Individual va guruh ishlari orqali har bir bolaning qobiliyatini rivojlantiradi.

4. O'yin faoliyati orqali ijtimoiy va tafakkur ko'nikmalarini rivojlantirish usullar

Jamoaviy vazifalar berish va bolalarni bir guruhga birlashtirish. Muammoli vaziyatlar yaratib, bolalarning yechim topish ko'nikmalarini rivojlantirish. Roli va qoidalarini aniq o'yinlar orqali do'stona muloqotni mustahkamlash. Baholash va rag'batlantirish orqali bolalarda mas'uliyat va hamkorlik hissinini oshirish.

Taniqli pedagog- olimlarning olib borgan tadqiqotlari o'yinga kompleks rahbarlik qilish orqali bolalarga o'yinning mazmuni, tashkil etilishi, tuzilishi, bolalarning axloqiy munosabatlari, bolalar o'yinining rivojlanish darajasiga ta'sir etish mumkinligini ko'rsatdi. Bolalar o'yini uning mazmuni, xususiyati, tashkil etilishiga ko'ra xilma- xildir.

Ijodiy o'yinlarni tashkil etishda bolalar o'zlarining yechim topish qoidalarini belgilashadi. Qoidali o'yinlarning mazmuni va qoidasi kattalar tomonidan belgilanadi. Qoidali o'yinlarga quyidagilar kiradi: didaktik o'yinlar, harakatli o'yinlar, musiqaviy o'yinlar, ermak o'yinlar. Bolalarga ta'lim-tarbiya berish maqsadida kattalarning o'yinni tanlay bilishi, unga to'g'ri rahbarlik qilish MTT ta'lim va tarbiya dasturida belgilangan vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirishni ta'minlaydi. O'yin bolalarni rivojlantirish va tarbiyalash vositasidir. Psixologlar o'yinni maktabgacha yosh davrida yetakchi faoliyat deb hisoblaydilar. O'yin tufayli bolaning yuqori rivojlanish bosqichiga o'tishini ta'minlovchi sifatlar shakllanadi, ruhiyatida sezilarli o'zgarishlar yuz beradi. O'yinda bola shaxsining hamma tomoni bir-

biriga o‘zaro ta’sir etgan holda shakllanadi. O‘ynayotgan bolani kuzatayotib uning qiziqishlarini, tevarak-atrof to‘g‘risidagi tasavvurini, kattalarga va o‘rtoqlariga bo‘lgan munosabatini bilib olish mumkin. Shaxsdagi biron sifatni tarbiyalash uchun uning boshqa tomonlarini ham rivojlantirish kerak. Masalan, bolaning o‘yiniga qiziqishini, tashkilotchilik qobiliyatini rivojlantirish. O‘yin faoliyati maktabgacha ta’limda bolalarning tafakkuri va do‘stona munosabatlarini rivojlantirishda eng samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Turli o‘yin turlari orqali bolalar ijodiy fikrlash, muloqot ko‘nikmalari, muammoni hal qilish va ijtimoiy hamkorlik qobiliyatini egallaydi. Pedagogning vazifasi o‘yinni to‘g‘ri yo‘naltirish, bolalarni rag‘batlantirish va do‘stona muhit yaratishdir. Shu tariqa o‘yin faoliyati bolalarda nafaqat intellektual, balki ijtimoiy va emotsional rivojlanishni ham mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Vygotskiy, L. S. Bolalarning psixologik rivojlanishi. – Moskva, 2001.
2. Frobel, F. O‘yin va tarbiya. – Berlin, 2010.
3. Piaget, J. Bolalarning aqliy rivojlanishi. – Parij, 2012.
4. Yusupov, M. Maktabgacha ta’lim pedagogikasi. – Toshkent, 2020.
5. Karimova, D. O‘yin orqali tafakkur va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish. – Toshkent, 2021.
6. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Maktabgacha ta’lim to‘g‘risidagi Nizomi, 2022.